

EL RITU DE L'ADMINISTRACIÓ DEL VIATIC EN EL RITUAL URGELLITTA DE L'ANY 1617

Entre els manuscrits de l'inventari de la Biblioteca Capitular, dressat l'any 1147, que fa temps donarem a conèixer¹, figura el text d'un *Ordinarium Vetus*, com volent donar a entendre que aleshores, en la Seu de Santa Maria, tindrien ja renovellat el conjunt de ritus i pràctiques cerimonials, tant per a les funcions del culte com per a l'administració de sagraments. I als primers anys del segle xv trobem aplegat en volum, encara avui existent, el text de l'«ORDO» de l'Ofici diví per a l'ús de nostra església d'Urgell².

No és pas, doncs, d'estranyar que, arribada l'impremta, hom sentís l'afany de vulgaritzar els llibres-manuals bàssics per al servei del culte, que tant havien d'ajudar a fer reviure la vida cristiana en nostres feligresies.

Així, imprès a Saragossa l'any 1536, en lletra gòtica, per l'estamper Jordi Coci, fou editat pel bisbe Francesc d'Urries (1534-1551) el nostre primer Ritual diocesà. Fins darrerament n'havia existit algun que altre exemplar, tingut, no res menys, com obra de singular raritat.

No seria menys difícil d'adquirir avui el que, en la joiosa avinentesa de solemnitzar el jubileu sacerdotal de nostre meritíssim fundador de «Foment de Pietat», tenim el goig d'oferir als estudiós.

Abans, però, de fer-ne la sumària descripció, ens plau donar breument catalogades ambdues edicions que el succeïren, això és,

¹ Vegeu el nostre treball: *De la cultura catalana medieval: Una Biblioteca dels temps romànics* en Est. univ. catalans 7 (Barcelona 1913), 1-8.

² Heu's ací les primeres ratlles amb que comença el nostre ms.: «In nomine Domini. Amen. Incipit Ordo totius Officii per quem modum fiat in Ecclesia Urgellensi. — Et in primo: Officium Beatae Mariae. In Adventu Domini, semper ante vespervas maiores dicantur; in Sabbato ad Vespervas, prima antiphona: Missus est Gabriel angelus»...

les donades a llum en 1727-1728 i 1890-1891, respectivament, per ambdós prelats urgellencs Simeó de Guinda Apeztegui i Salvador Casañas Pagès (fet cardenal l'any 1895). Arribem amb elles a la depuradíssima de l'any 1934, editada a despeses de nostre «Foment de Pietat» per a l'ús dels bisbats de nostra província eclesiàstica, baix el títol d'«Appendix Tarraconensis ad Rituale Romanum = Pars prior — Pars altera», tant estimada en les nostres parròquies³.

Edició de 1617. Vol. in 4.^{rt} (220 × 160 mm.). Relligadura de l'època; tapes de cartró, en cuir gaufrat. Compta 32 + 516 + 134 pàgines, no numerades les primeres, les quals contenen: a) full de guarda; b) portada; c) presentació: «Bernardvs de Salba, Episcopvs Vrgellensis, suae Dioecesis Parochis... = CVM multa Sacerdotes...»; d) «Index & Ordo praecipuarum rerum quae in hoc Libro Rituali continentur»; e) «Initio: Kalendarivm — Observatio ad Kalendarivm — Constitutio de Feriis & Ieiuniis — Requisita in Parocho — Divisio totius operis».

Portada: «RITVALE / ECCLESIAE / VRGELLENSIS / AD SACRAMENTA ADMINISTRANDA, / ET ALIA PAROCHORVM MVNIA / rite obeunda. / Multum Illis. & Rmi. D. BERNARDI DE SALBA / Episcopi Vrgellensis, Regique a Consiliis, / iussu editum» = (Gravat): Té l'escut prelati, que flanquegen, revestits de Pontifical, amb mitra i bàcul, ambdós Sants Patrons: Sant Ermengol — Sant Ot; i, al fons, els distintius de llur advocació: la pluja i els raigs de sol = S. ERMENGAVDVS — S. ODO = (Al peu): «Tolosae / = Typis Viduae Iac. Colomerii, Typographi Regii, / sub signo nominis IESV. M. DC. XVII».

³ Amb el ritual (en 2 vols.), imprès a Barcelona en 1727-28, desapareixen nombroses particularitats de caràcter local, que trobem en el del segle anterior. Conserva malgrat tot, les «Preces (Litania, en el de 1617) seu prosa Defunctorum» que, l'Appendix de 1891 (Tarracone = Ex Typographia F. Arís et Filii) va continuar encara baix l'observació «dici possunt sequentes Preces, tantum ubi usus vigeat», p. 121. Heu's ací la nota bibliogràfica: «RITVALE | Ecclesiae, | et | Dioecesis Urgellensis, | in dvo volumina distribvtvm, continens, | In I. Notitiam, & praxim ad Sacramenta administranda, | In II. Reliqua omnia ad vsum Pastoralis Officii pertinentia. | Illustrissimi Domini | D. Simeonis de Gvinda, et Apeztegui | Dei, & Apostolicae Sedis gratia Episcopi Vrgellensis, Supremi | Andorrae Principis, Regique Consilarii iussu auctum, | atque correctum, & ad nova Pontificum | Decreta conformatum. | TOMVS SECVNDVS (Escut episcopal — Peu de gravat): Igsi. Valls fe.^t B.^a | = Cum licentia, & Superiorum permissu. | Barcin. Ex Typ. Mariae Marti, Viduae, administrata per Maurum Marti | Bibliopolam. Anno 1728».

Index: Epígrafs del text fins a la pàgina 166. Tallat el foli que segueix (tindria un gravat?), essent aquesta l'única mutilació que l'obra presenta. Vénen als sis fulls (12 pp.) del calendari. Seguidament: «Observatio ad praecedens Kalendarium»⁴. Constitució de les festes, tant les de guardar com les dispensades, i dejunis establerts. Pàgina següent: «In Parocho haec imprimis desiderantur». Segueix l'«ORDO» (epígrafs del text de matèries, del cos del volum), pp. 168-516. Finalment, la «Divisio totius operis» ens declara l'estructura del llibre⁵, que tanquen, a guisa d'apèndix, les 134 pàgines dels himnes i càntics, en notació musical. Vegi's

⁴ Diu el primer apartat: «Festa, quae in praecedenti Kalendario descripta reperiuntur, sunt in hac differentia; nimirum quae literis rotundis scribuntur sunt ex Kalendario Romano: quae habent ante se asteriscum huiusmodi sunt ex Kalendario proprio Hispanorum: quae literis Italicis exarantur sunt ex Kalendario Vrgellensi. Ac demum quae rubro colore annotantur colenda sunt per totam hanc Dioecesim».

Propi diocessà: «Januarius = 20 Feb. & Seb. mart. dup., col. int. mur. ciu. Vrg. ex voto. = Febrvarius = 3 Blasii Episc. & Mart., colitur intra muros ciuit. Vrgel. ex consuet. = Maivs = 28 Iusti Episcopi Vrgellensis, dup. = Ivlivs = 7 Odoni Episc. Vrgellen colit. per totam Dioecesim Vrg. habet octauas = Avgvstvs = 16 De octa. Assump. B. M. cum. oct. S. Laur. = Rochi Confessoris, duplex, colit. intra muros ciuit. Vrgel. ex voto. = September = 23 Theclae virg. & mart., duplex, colitur de praeepto in Prouincia tota = October = 12 Dedicatio Ecclesiae Vrgellensis. De ea celebratur Dominica 2 Oct. col. per totam Dioec. & habet Oct.».

⁵ Heu's aci el primer paràgraf: «Hoc Rituale in quatuor partes praecipuas diuisum est. In prima collocantur ea, quae aguntur a parochis ante vel post, vel etiam inter Missarum solemnias. In secunda continetur modus, seu maius ordo, quo utitur Ecclesia Vrgellensis in administratione sacramentorum. In tertia comprehenduntur exorcismi & benedictiones; necnon & ordo, quem dicta Vrgellensis Ecclesia servat in recipiendo Episcopum, aut eius Vicarium tempore visitationis. In quarta denique & ultima subiiciuntur doctrinae quedam & observationes, iuxta ordinem pertractarum rerum distributae».

Declara les matèries de la 1.ª part, en la forma següent: Recitació de la Doctrina Cristiana, notificació de les festes, exequies i aniversaris a celebrar pels difunts, indulgències i lletres a publicar, lectura de les Constitucions Provincials «quater in anno publicandae», el Decret del Tridentí amb la Butlla «in Coena Domini» del papa Paulus V, conclou dient: «Animadvertat Parochus, ad officium suum pertinere. ut explicet aliquoties populo sibi commisso caeremonias, quibus utitur Ecclesia in Adventu, in Quadragesima, & aliis temporibus: et mysteria, quae in ipsis latent, aperiat; & alia arcana spiritus Ecclesiae, et significationes sacrarum rerum explicet, prout inueniet in Rationali divinatorum Officiorum Guilielmi Durandi, & Ioannis Beletii c.». I, finalment, aquesta rúbrica: «Facienda post Missam. Sacrificio Missae peracto, si die illa sit facienda Processio, celebrans deposita casula, & sumpto pluuiali, ad eam peragendam procedat cum ministris, si cum ipsis celebret: & ea finita, Gaudia cantentur, si ea cantari mos est, aut debitum: ac demum intonans Responsorium: Libera me Domine, etc. vel aliud consuetum, ad absolutionis defunctorum peragendas deveniat, exceptis diebus festis solemnioribus, quibus absolutiones convenientius fient sine cantu, nisi hoc respuat contraria consuetudo».

la següent remarca, en cursiu: «Communia in fine huius operis adiecta, quia pauca & vsu frequentia sunt, magis cuique familiaria erunt, quam vt eorum Index fuerit necessarius».

La confecció del Ritual fou duta a terme mestrívolament pel prestigiós capitular Joan-Magí Gallart Casafranca, «Iuris Pontificii doctor eruditissimus et Ecclesiae nostrae Cathedralis Canonicus meritissimus», qui, amb el major encert, sabé contrastar les novelles disposicions amb els vells quaderns. La tasca acomplerta mereix elogioses paraules del Rvdm. Prelat en l'escaient pòrtic de presentació de l'obra.

* * *

En l'administració del Santíssim Viàtic als feligresos malalts recull fidelment el nostre text la pràctica de l'invocació i adoració de la Santa Creu, de tradició medieval⁶. Hom disposaria d'antic, per a aquesta cerimònia, de l'adient utilatge litúrgic, com ho deixa entendre la presència en nostre tresor catedralici del copó-reconditori d'argent sobredaurat, donat a la catedral, l'any 1390, pel mercader urgellità Ramon Grau, construït a manera d'arqueta, amb l'escut gentilici en relleu. Classificat, ara de poc, com a *copó-ostensori*, el qual, en lloc de la *Creu d'origen*, hauria tingut el *viril*...!⁷.

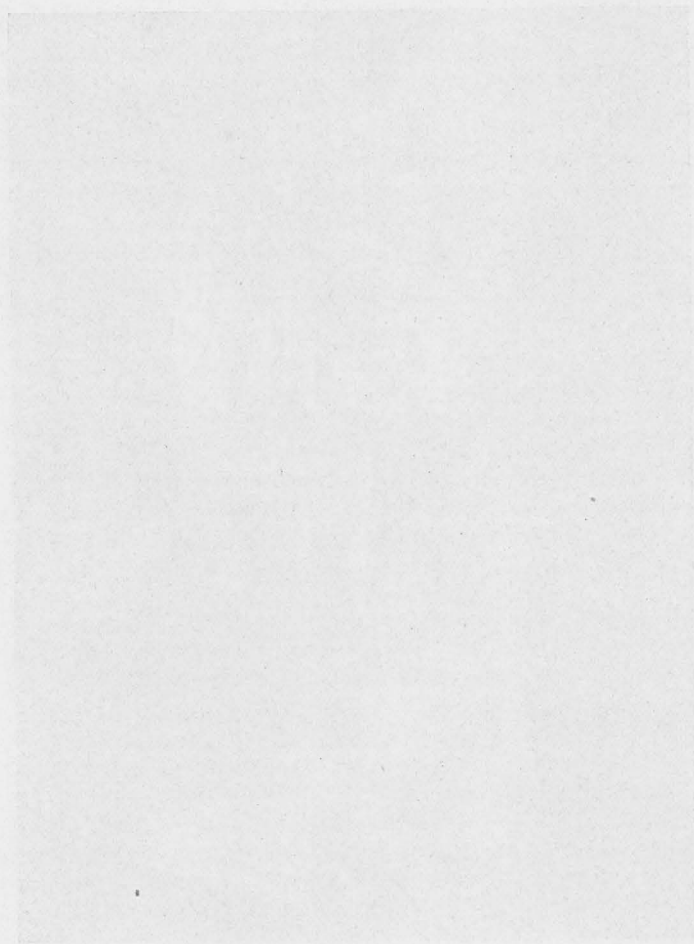
Hom no pogué preveure que en la professió de fe a què, **ABANS DE LA COMUNIO**, era invitat el malalt, el sacerdot prenia *amb la mà dreta* la Creu movedissa de la *Custòdia* (com així

⁶ No cal oblidar que visqué la nostra Seu l'endèmica pertorbació latent (sovint consumada) de l'heretgia. Entre els anys 1196-1198, escamots anarquitzants, de varies procedències, envairen la ciutat i paralitzaren per complet les obres d'acabament de la catedral. Les embestides subsegüents refermaren, oi més, el greu desastre. (V. VILLANUEVA, *Viage*, XI, 64-80). També, a mitjan segle xvè, prosseguí incesantment l'immigració ultrapirenaica que provocaren les guerres de religió, tant intensament abrandades a l'altra vessant. D'altra banda, les interminables lluites del país veí afavoriren per llarg temps l'endèmia social del bandolerisme, de tants segles arrelada en les nostres comarques.

⁷ Cf. «PAZ CRISTIANA» (Barcelona 1952), pp. 2151218. Interessa conèixer documentalment el fet, que permetrà, sens dubte, rectificar l'atribució *als primers anys del XVIè*, del COPÓ-RECONDITORI (V. VALERIO SERRA BOLDÚ, *Seo de Urgel*, «Biblioteca de Turismo de la Sociedad de Atracción de Forasteros», vol. XXIII (Barcelona 1930), p. 55. Com també amb referència al Reliquiari dels corporals, de 1516, la trasposició soferta del nom geogràfic ARABELL (que li correspon) per *Arubell*.

Copó-reconditori d'argent sobredaurat donat a la catedral
pel mercader urgelità Ramon Grau
l'any 1390

nomenaven el Copó), procedint a l'adient interrogatori del Ritual⁸.

El text de la cerimònia, tot sencer, que traslladem del Ritual, diu com segueix:

ORDO MINISTRANDI SACRAM COMMUNIONEM LAICIS INFIRMIS PRO VIATICO

«Parochus delaturus ad infirmum sanctissimum Eucharistiae Sacramentum pro Viatico, pulsari faciat, consueto more, campanam ad id adhiberi solitam: &, si duae sint Custodiae in Sacratio continentes ambae sanctissimum Sacramentum, expectabit ut conveniat populus; quo congregato, procedat ad infirmum quemadmodum dicitur inferiús. Si vero una sit tantúm custodia, in qua sacrae Hostiae sint contentae et asservatae, dum populus hinc et inde congregatur, indutus superpellicio et stola, lotis manibus et abstersis, accedat ad altare, quod praeparari oportet Corporali super aram extenso ut in eo digne ac decenter locari possit venerabile Eucharistiae Sacramentum. Hinc Ministro ferente lumen, vadat ad Sacrarium, ipsumque aperiat: et facta genuflexione accipiat cum debita reuerentia custodiam, in qua sacrae Hostiae continentur: et eam colloceat super Corporali praeparato et extenso in Altari. Deinde parata ibi alia Custodia seu vasculo ad id deputato, in eo reuerenter, ac decenter reponat unam, vel plures ex Hostiis consecratas, quae Formae vulgariter vocantur. Inde ipsum in Sacrarium referat Ministro cum lumine praeunte: quo reposito claudat Sacrarium, clauemque suo recondat loco.

Ergo, congregato populo, indutus ipse Parochus superpellicio, et stola et pluuiali oblongo, vel brevi: et relictis duabus, vel pluribus Hostiis, seu particulis, in Custodia deferenda (quae semper debet excedere numerum infirmorum, ne in reditu vacua ipsa sit Dominici Corporis Sacramento) hanc genuflectens á Sacratio, vel ab Altari, duabus manibus accipiat: et ante pectus tenens, quodammodo elevatam reuerenter eam gerat. Antequam autem extrahat Parochus sacram Eucharistiam, aut deferre incipiat, accendatur intortitia vel cerei, paraturque baldachinum, seu pallium. Ubi vero plures conveniunt ad illum comitandum, hoc ordine ipsi incedant. Primus illorum sit ferens campanulam, quam pulsat ter, interposito quodam temporis intervallo. Post ipsum deferens vexillum, si talis sit consuetudo. Sequantur deinceps Ministri, unus cum aqua benedicta, et aspersorio, alter cum cereo

⁸ Heu's ací com ho expressa la Rúbrica (p. 101): «Deinde accipiens et tenens manu dextera Crucem custodiae, eam infirmo ostendat dicens: Catho(a) y deuot(a) Christian(a), veus ací la figura, y semblança de la santa vera Creu, ...».

intra laternam accenso. His succedant Clerici, ac Sacerdotes superpelliciiis induti bini et bini, a quibus (ubi fieri poterit, sin minus á laicis honestioribus) umbella, quam *Thalam* vulgariter vocamus, deferatur; sub grauter, et circumspectè incedat Sacerdos sacrosanctum Cristi Corpus ante pectus suum deferens. Deinde sequantur viri; post mulieres. Ubi vero deerint ista, Parochus cum Scholari, seu Ministro portante aquam benedictam, et aspersorium cum laterna, deferat Sacramentum ad infirmum; quod quidem tanquam viaticum unicuique de vita migranti est deferendum.

Igitur accepta Custodia Sanctissimi Sacramenti, dicens: Spiritus Sancti adsit nobis gratia: et illis respondentibus, Amen, ab Altari discedat, mediocri voce, incipiens canticum, Benedictus, aut psalmus *Miserere*, aliis Sacerdotibus vel ministris prosequentibus alternatim; quo uno aut altero finito, dicatur canticum *Graduum*, videlicet psalmus, *Ad Dominum cum tribulárer*, et sequentes psalmi feriae secundae ad Vesperas donec ad domum perueniatur infirmi. In cuius ingressu dicatur psalmus, *Deus misereátur nostri*, etc. Ad ingressum vero cubiculi aegroti, dicat Sacerdos deferens sanctissimum Sacramentum: *Vers.* Pax huic domui. *Resp.* Et omnibus habitantibus in ea: vel dicat: Signum salútis pone Domine in dómibus istis. Quo dicto accipiat aspersorium et aspergat aqua benedicta ipsum infirmum, et omnes circumstantes, dicens: *Asperges me Dómine*, etc., et dicta tota Antiphona, dicat: *Vers.* Dómine exaudi orationem meam. *Resp.* Et clamor meus ad te véniat. *Vers.* Dóminus vobiscum. *Resp.* Et cum spiritu tuo. Oremus. Exaudi nos Dómine sancte, Pater omnipotens, aeternae Deus, et mittere dignéris Sanctum Angelum tuum de caelis, qui custódiat, fóueat, prótegat, visitet, atque deféndat omnes habitántes in hoc habitáculo. Per Christum Dóminum nostrum, Amen.

Postea dicat ad infirmum = Deuot Christia (si vero mulier sit, dicat: Deuota Christiana) nostre Senyor Deu Iesu-Christ vos ve á visitar pera donaruos salut en la anima, y tambe sanitat en los cors, si es que conuinga a la vostra saluatio. Fen li'n moltes llaos y gracies, y pregaulo determin de vos lo que mes sia pera gloria sua, y profit de la vostra anima. Recordar vos hyeu de alguna cosa, que vullau dir en confessio? Et, si dixerit aliquid habere, audiat, & absoluat, aliis omnibus procul remotis: Si vero dixerit nihil habere, Sacerdos dicat: Perque mes dignament pugau rebre los sagrat cors de Iesu-Christ en aquest santíssim Sacrament, fareu la confessio general, dient: Yo pecador, et si sit mulier, Yo pecadora me confes a Deu, etc. Et ea finita, Sacerdos dicat. En especial penitencia digau: Llohada, y glorificada sia la santa y sagrada mort y passio de nostre Senyor Deu Iesu-Christ, y la puritat de la gloriosa, y humil verge Maria mare sua, Amen. Et addat: Misereatur tui omnipotens Deus, etc. — Indulgentiam, absolutionem, &c.

Deinde accipiens et tenens manu dextera Crucem custodiae, eam

infirmo ostendat, dicens: Catholic(a) y deuot(a) Christia(a) veus aci la figura, y semblança de la santa vera Creu, en la qual Iesu-Christ nostre Redemptor volgue pendre mort y passio per nosaltres pecadors; teniula en bona deuotio. Y perque importe molt que la Fe, que professareu en lo sant Baptisme, ara vos de boca y, de bon cor la confesseu: perço yo us anire interrogant de aquella, y vos me respondreu confessantla com a bon(a) Christia(a). Y primerament vos deuot(a) Christia(a), Creheu en Deu lo Pare tot poderos, y en lo Fill, y en lo Sperit sant, tres persones diuines, que no son sino un sol Deu verdader? *Resp.* Si pare. Creheu vos que aquest matex es Creador, Salvador, y Glorificador? *Resp.* Si pare. Mes auant creheu vos, que Iesu-Christ es verdader Deu y verdader home, y que ha presa mort, y passio per salvar a nosaltres pecadors? *Resp.* Si pare. Creheu vos, tots hauem de resuscitar en humana carn, y rebre cada hu conforme a ses obres: ço es premi etern del be que haurem fet, o etern castic del mal que haurem perpetrat en aquesta vida? *Resp.* Si pare. Creheu vos finalment tot lo que santa mare Iglesia Romana creu, y te? *Resp.* Si pare. Protestau voler viure y morir en aquesta santa Fe? *Resp.* Si pare. Tunc sacerdos dicat: En testimoni donchs y confirmatio de aquexa Fe, y confessio que haueu feta, adorareu aquesta Creu en memoria de aquella, en la qual Iesu-Christ fou crucificat; y direu aixi: Ador vos Senyor, y beneesc vos, pus per la vostra santa Creu haueu redemit a mi pecador(a), y a tot lo mon.

Postea Sacerdos antequam extrahat a Custodia sanctissimum Sacramentum, dicat. = Deuot(a) Christia(a) nostre Senyor y Redemptor Iesu-Crist, ans que moris, per donarnos exemple, perdona la sua cruelissima mort; y per ço vos ara per amor sua, e imitatio de sa immensa bondat, be es aixi que perdonau de bon cor a totes y qualsevol persones, que us aguessen, o ajan iniuriat, y offes fins al hora present: y encara mes, de bon cor demanau perdo a totes aquelles, que aguessen, o ajau fins aci agraiat? *Resp.* Si pare. Ara placia a la diuina Magestat, y bondat, que aixi com vos de bon cor haueu perdonades totes les iniuries contra vos fetes: aixi ell vos perdo vostres culpes, y aja misericordia de vos, Amen.

Hic Sacerdos lauet digitos, & abstergat, & reuerenter vnam de Hostiis consecratis accipiat, eleuetque; atque erecto corpore, capite tamen humiliatio, in ea Christi corpus contemplando, dicat infirmo: Deuot(a) Christia(a), veus aci lo santissim cors de Iesu-Christ Salvador y Redemptor nostre, tan alt y tan poderos, com esta en los cels. No tant solament lo deuen mirar y contemplar ab los ulls exteriors de vostre cors, pero encara ab los interiors de la vostra anima crehent be y fermament, que aquest es lo verdader cors de Iesu-Christ. Creheu ho vos aixi? *Resp.* Si pare. Mes deueu fermament creure, que com en la Missa lo Sacerdot en persona de Iesu-Christ ha pronunciades sobre la hostia o hosties, aquelles sagrades paraules, que dix nostre

Redemptor lo Dijous sant de la Cena, instituint aquest santíssim Sacrament: lo pa material per diuina virtut es transsubstantiat en verdader cors de Iesu-Christ. Creheu vos així? *Resp.* Si pare. Creheu que sia via de saluatio als que dignament lo reben? *Resp.* Si pare. Voleu lo vos rebre ab aqueixa Fe? *Resp.* Si pare. Puix ab aqueixa Fe y crehença yol vos communicare, dient empero deuotament ab mi: Senyor yo no so digne que vos entreu dins los meus cuberts, mes tant solament digau ho de paraula, y sera feta sana, y salua la mia anima. En les vostres pretioses mans Senyor coman la mia anima, & lo meu cors; a vos Senyor qui me haveu redemit(da), y sou Deu de veritat.

Deinde Sacerdos cum Hostia consecrata, seu particula, quam tenet manu dextera, super Custodiam facit signum Crucis, et eam porrigit infirmo, dicens: Corpus Domini nostri Iesu-Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam, Amen.

Postea abstergat digitos super Custodiam, diligenter aduertens ne in eis remaneat aliquod fragmentum quantumvis minimum: et illam cooperiat. Interim infirmus sumit ablutionem. Tunc Sacerdos. *Vers.* Nihil proficiat inimicus in eo(a). *Resp.* Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. *Vers.* Mitte ei auxilium de sancto. *Resp.* Et de Sion tuere eum. *Vers.* Domine exaudi orationem meam. *Resp.* Et clamor meus ad te veniat. *Vers.* Dominus vobiscum. *Resp.* Et cum Spiritu tuo. Oremus. Domine Sancte, Pater omnipotens aeterne Deus, te fideliter deprecamur: ut accipienti fratri (sorori) nostro(ae) sacrosanctum corpus Domini nostri Iesu-Christi Filii tui, tam corpori, quam animae prosit ad remedium sempiternum, Amen.

Si autem infirmus non potuerit recipere Sacramentum propter vomitum, vel aliquod aliud impedimentum, quod superuenit postquam fuit extractum ab Ecclesia, dicat: Senyor yo no so digne, etc., ostendat ei Sacramentum adorandum, non tamen ad usque labia admoueat, et dicat cum infirmo: Adoro te corpus Saluatoris mei Iesu-Christi, et benedico tibi, quia per sanctam Crucem tuam redemisti mundum. Domine redime animam meam.

Demum Communionem, seu adorationem facta, suauius verbis admoneat infirmum, ut patienter ferat infirmitatem: et ut petat, si opus fuerit, Sacramentum Extremae unctionis, dicens: Deuot(a) Christia(na) feu gratias a nostre Senyor Deu, qui us ha feta tanta merce que haveu confessat vostres pecats: y haveu obtinguda absolucio, y perdo de aquells: y tambe haveu rebut ara lo cors precios de Iesu-Christ Salvador nostre. Supplicaulo humilment sia en remissio de vostres pecats, y saluatio de la vostra anima. Teniu paciencia en los treballs, en que estau posat(da), conformant la vostra voluntat ab la voluntat diuina, queus importa molt pera vostra saluatio. Voleu, si menester sera, que lo Sacrament de la Extrema unctio vos sia donat, segons la santa Iglesia acostuma donarlo als faels Christians; y que si acas vos no'l

podieu demanar, los circumstants lo demanen per vos? *Resp.* Si pare. Sacerd. Yo 'l vos concedesc com a Ministre de Deu, teniu lo en molta deuocio. Per ell se perdonen los pecats venials, y les reliquies dels pecat mortals, y's done salut corporal, en quant es menester per saluatio de la anima.

Tunc porrigit infirmo extremitatem stolae, quam ille osculatur, et offert candelam accensam, quam tenet in manu, et Sacerdos benedicit infirmum, dicens: Benedictio Dei omnipotentis Patris ✠ et Filii, et Spiritus sancti descendat super te, et maneat semper, Amen.

His peractis reuertantur ad Ecclesiam, eo ordine, quo venerant, et egredientes de camera infirmi, dicant: Nunc dimittis, &c., vel Te Deum laudamus, etc. Et postea Symbolum S. Athanasii: Quicumque vult saluus esse, &c. Quo finito, si adhuc ad Ecclesiam non deuenitur, dicatur Psalmus, Ad Dominus cum tribularer, cum reliquis Ferae 2 ad Vesperas, prout tempus exposcet. In ingressu Ecclesiae dicatur *Aña*. Sancta Maria succurre miseris, etc. cum Oratione, Concede nos famulos, etc.

Cum autem peruenerit ad Altare, vertat se Sacerdos ad populum et stans in cornu Euangelii, dicat: Deuots Christians y Christianes, tots los qui haueu acompanyat lo santissim Sacrament, haueu complida una obra de misericordia visitant aquest malalt; y aixi matex haueu guanyats molts perdons, y indulgenties atorgades per molts Prelats de Santa Mare Iglesia. Y en particular los qui haueu aportat llum, les haueu guanyades dobles. Placia a nostre Senyor Deu, que moltes altres ne pugau guanyar a llahor, y gloria sua, saluatio de les vostres animes. Per charitat vos placia dir la oratio del Pater noster, y de la Aue Maria, per la salut de aquest(a) bon(a) Christia(na), per-que trobeu, qui tal faça per vosaltres quant menester sia. Postea eleuata Sacramenti Custodia dans benedictionem, facit signum Crucis super populum, & reponit Sacramentum in Sacrario, et genuflectit prius quam claudat. = Infirmum, post suceptum viaticum, a Parocho frequenter visitetur, praesertim valetudine gravescente.»

Mereix d'ésser remarcada la fórmula que dóna el nostre Ritual, de l'invocació «Domine, non sum dignus...», en la seva traducció, que diu com segueix: «Senyor, yo no so digne que vos entreu dins los meus cuberts, mes tantsolament digau ho de paraula, y sera feta sana, y salua la mia anima». Apart que resulta una versió literal «in tectum meum» del text llatí, semblaria feta aposta la traducció «dins los meus cuberts» per tal de sensibilitzar majorment la frase, si tenim en compte que en la nostra ciutat és ben palesa la paraula «Cuberts» per a significar els pòrtics que tenien (com tenen avui, per bé que amb menys

proporció), a banda i banda de carrer, denominat encara avui de Santa Maria, els domicilis de tots i cadascún dels seus veïns. La significació *uberts* esqueia no poc en llur pregària humil.

Anotem, finalment, el colofó que no oblidaren en la tipografia règia tolosenca, el qual enmarca en orla adient, al darrer full de guarda (r.º), diu així:

«Hoc opus die 29 Mensis Decembris inceptum, feliciter explicitum est vltima Iunii. Tolosae, Typis Viduae Iacobi Colomerii Typographi Regii, anno M.DC.XVII.»

PERE PUJOL TUBAU